

Institute of Forecasting and
Macroeconomic Research

Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti

2022
2023
2024

YANVAR
FEVRAL
MART

Faoliyatning
asosiy
ko'rsatkichlari

INSTITUT JAMOASI

Mundarija

I	Dunyoda va O'zbekistonda o'g'itlar iste'moli	4
II	2017–2022-yillarda O'zbekistonda xizmat turlarini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar	5
III	O'zbekistonda parrandachilikning rivojlanishi va sohaning unumdorligi tendensiyalari	6
IV	O'zbekistonda sanoat sohasida amalga oshirilgan islohotlar va ularning eng muhim natijalari	7
V	2022-yilda O'zbekistonda ko'rsatilgan transport xizmatlari	8
VI	2017–2022-yillarda O'zbekistonga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish natijalari	9
VII	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilarning reyestrini tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	10
VIII	Aholini uy-joy bilan ta'minlash va ipoteka bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar samarasi	11
IX	O'zbekistonning dunyo suv tejamkor texnologiyalar (STT) bozorida ishtiroki	12
X	O'rnatilgan maksimal tezlikning pasayishi yo'llardagi holatga va yo'llardagi o'lim darajasiga qanday ta'sir qiladi?	13
XI	Davlat to'ntarishlarini boshidan kechirgan mamlakatlarda iqtisodiy vaziyatning o'zgarishi	14
XII	2022-yilda sanoatning asosiy tarmoqlari faoliyatida qayd etilgan natijalar va Markaziy Osiyo mintaqasidagi holat	15

XIII	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda Xitoyning Guandun provinsiyasi tajribasi	16
XIV	Oliy ta'lim muassasalari joylashuvining shaharlar holatiga, jumladan tirbandlik muammosiga ta'siri	17
XV	Elektr energetikasi tizimini isloh qilish borasida Vyetnam va boshqa mamlakatlarda amalga oshirilgan ishlar	19
XVI	2022-yil natijalari bo'yicha hududiy mehnat bozori indeksi (MBI) hisoblab chiqildi	21
XVII	Turkiyada sodir bo'lgan tabiiy ofatning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	22
XVIII	2017–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik sohasida amalga oshirilgan muhim islohotlar	23
XIX	2017–2022-yillarda O'zbekistonda oliy ta'limning rivojlanish dinamikasi va konsentratsiya darajasi	24
XX	O'zbekistonda turizm sohasida amalga oshirilgan islohotlar va ularning asosiy natijalari	25
XXI	2017–2022-yillar oralig'ida O'zbekiston eksporti geografiyasi va tovar nomenklaturasida ro'y bergan o'zgarishlar	26
XXII	2017–2022-yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar	27
XXIII	2017–2022-yillar oralig'ida O'zbekistonda yo'lovchilarni tashish sohasida ro'y bergan o'zgarishlar	28
XXIV	Jahon kavrak (ferula) bozorining istiqboli va O'zbekistonning bu yo'nalishdagi salohiyati	29
XXV	Meva va yong'oqlarning 2017–2022-yillar oralig'idagi eksport dinamikasi	30

Dunyo o'g'itlar bozori 2021-yilda tanqislikka duch keldi. 2022-yilda o'g'itlar narxining oshishi kuchaydi va so'nggi 70 yil ichida misli ko'rilgan darajada bo'ldi. O'g'itlar narxining butun dunyoda o'sishi muqarrar ravishda ulardan foydalanishning qisqarishiga olib keladi. Bu ayniqsa, kam daromadli mamlakatlarda ko'proq kuzatiladi.

O'g'itlar iste'moli mamlakatlar bo'yicha dunyo bozorida o'zgarishlardan oldin ham katta farq qilgan. Masalan, Sahroi Kabirdan janubda joylashgan Afrika mamlakatlarida o'g'itlarning qo'llanilishi gektariga o'rtacha 22 kg ni tashkil etadi. Bu dunyo bo'yicha gektariga qo'llaniladigan o'rtacha ko'rsatkich (gektariga 146 kg) dan 6,6 baravar past. Xitoy va Chili kabi ba'zi mamlakatlarda o'g'itlar iste'moli gektariga 400 kg ga yaqin.

FAO (BMT ning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti) ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda 1 gektar ekin maydoniga o'g'it iste'moli 254,5 kg ni tashkil etadi. Bu dunyo bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan 74%, Yevropa va Markaziy Osiyo bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan 2,9 baravar yuqori.

Mutaxassislar hisob-kitoblariga ko'ra, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishda foydalaniladigan azotli o'g'itlarning o'rtacha olganda yarmidan kamrog'i o'simliklarning o'sishida yordam beradi, qolganlari esa faqat suv havzalarini ifloslantiradi. So'nggi 100 yil ichida suv, tuproq va havodagi antropogen azotli birikmalar miqdori ikki baravar oshdi.

Shunday qilib, o'g'itlarni qo'llashga oziq-ovqat xavfsizligi uchun xavf tug'dirmaydigan darajada tuzatish kiritish zarur. O'g'itlarni eng samarali qo'llash uchun ularning o'zlashtirilish samaradorligini o'lchash, tuproqning holati va kimyoviy tuzilishini muntazam kuzatib borish talab etiladi. O'g'itlardan foydalanishda muvozanatni topish qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishning barqaror o'sishini ta'minlaydi va shu bilan birga atrof-muhitni kelajak avlodlar uchun asraydi.

O'zbekiston va dunyoda o'g'it iste'moli

O'zbekistonda o'g'it iste'moli dinamikasi. haydaladigan yerlar gektariga kg

Dunyo miqyosida o'rtacha

Yuqori daromadli mamlakatlarda

Daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan mamlakatlarda

O'rta daromadli mamlakatlarda

Daromadi o'rtachadan past bo'lgan mamlakatlarda

Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlarida

Manba: FAOSTAT ma'lumotlari

2017-2022 yillarda O'zbekistonda xizmat turlarini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar va ularning natijasi

o'qish vaqti
94 soniya

Xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi iqtisodiy o'sish, aholi (ayniqsa yoshlar) bandligini ta'minlash va turmush farovonligini oshirishda katta ahamiyatga ega.

2022-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekistonda xizmatlar sohasi YalMning 41,5 % ini tashkil etdi va 2017–2022-yillarda sohaning real o'sish ko'rsatkichi 1,9 marotaba oshdi.

So'nggi yillarda respublikada xizmat ko'rsatish sohasini qo'llab-quvvatlash va jadal rivojlantirish borasida muhim qadamlar qo'yildi. Xususan:
- "Elektron hukumat" tizimi takomillashtirildi va umumiy elektron davlat xizmatlari soni 368 taga yetdi (2019-yilda – 173 ta), ulardan 242 tasi tadbirkorlar uchun mo'ljallangan;
- biznesni ro'yxatga olish osonlashtirildi va xizmatlar sohasidagi kichik tadbirkorlik subyektlari soni 2,2 barobar ko'paydi (2017-yildagi 128 mingdan 2022-yilda 325 mingga);

AKT infratuzilmasi qariyb 6 barobar va logistika tizimi 1,2 barobar yaxshilandi (tashilgan yuklar 2017 yildagi 1146,2 mln.tdan 2022-yilda 1398,9 mln.tga yetdi).

Zamonaviy xizmatlarni rivojlantirishda sohaga xususiy sektorni jalb qilishni rag'batlantirilishi o'z samarasini berdi va tahlil qilingan yillarda quyidagi o'zgarishlar qayd etildi:

1. Moliya xizmatlari 5,1 marotaba oshdi. Xususi va xorijiy banklarning sohaga jalb qilinishi ularning raqobatbardoshligini oshirdi va 2022-yilning 1-dekabr holatiga ko'ra HHI indeksi 1016 gacha pasaydi (2018-yilning 1-yanvar holatiga ko'ra 1520 ga teng bo'lgan).
2. Axborot va aloqa sohasidagi xizmatlar 2,8 marotaba oshdi. Xalqaro ma'lumotlarni uzatish tarmog'ining o'tkazuvchanlik imkoniyati 2022-yilda 1800 Gbit/sgacha oshdi (2017-yilda 64,2 Gbit/s).
3. Ta'lim sohasidagi xizmatlar 2,5 marotaba oshdi. Xususi maktabgacha ta'lim muassasalari soni 833 taga (2017-yilda 250 ta edi), davlat-xususi sheriklik asosidagi maktabgacha ta'lim muassasalari soni 1313 taga (2018 yilda 250 ta), oilaviy maktabgacha ta'lim muassasalari soni 20676 taga (2018-yilda 579 ta), nodavlat umumta'lim muassasalari soni 194 taga (2017-yilda 39 ta), nodavlat oliy ta'lim muassasalari soni 55 taga (2018-yilda 1 ta), xorijiy oliy ta'lim muassasalari soni 30 taga (2017-yilda 7 ta) yetdi.
4. Sog'liqni saqlash sohasidagi xizmatlar 2,8 marotaba oshdi va hozirgi kunda 7320 ta xususi tibbiyot muassasasi (ulardan 5823 tasi ambulatoriya, 1497 tasi statsionar) faoliyat yuritmoqda (2017-yilda 4000 ta edi).

O'zbekistonda 2017-2022 yillarda xizmat turlarining rivojlanish dinamikasi

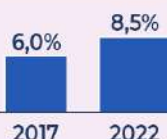
Xizmatlar sohasining rivojlanish drayverlari

- Elektron hukumat tizimining takomillashishi
- Biznesni ro'yxatga olishning osonlashishi
- AKT infratuzilmasining yaxshilanishi
- Yirik savdo shahobchalarining ko'payishi
- Logistika tizimining yaxshilanishi
- Moliyaviy erkinlik
- Ayrim soliqlarning kamaytirilishi
- Sohaga xususiy sektorni jalb qilishning rag'batlantirilishi

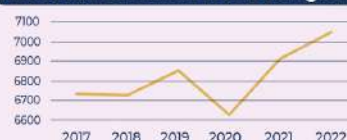
2022-yilda erishilgan natijalar

- Xususiy tibbiyot muassasalari soni **7 320 ta**
- Oilaviy MTM soni **20 676 ta**
- Davlat-xususi sheriklik asosidagi MTM **1 313 ta**
- Nodavlat umumta'lim muassasalari soni **194 ta**
- Nodavlat OTM soni **55 ta**, xorijiy **30 ta**

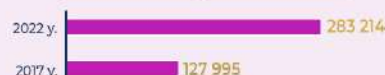
Xizmatlar sohasining o'sish sur'ati

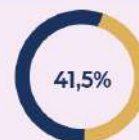
Xizmatlar sohasida band bo'lganlar

Xizmatlar sohasidagi kichik biznes subyektlari soni

Xizmatlar sohasining YIMdagi ulushi

Xizmat turlarining real o'sishi, marta

moliya	5,1
axborot va aloqa	2,8
ta'lim	2,5
boshqa xizmatlar	2
me'morchilik, muhandislik	2
sog'liqni saqlash	2
yashash va ovqatlanish	1,7
kompyuterlarni ta'mirlash	1,5
ijara va lizing	1,5
ko'chmas mulk bilan bog'liq	1,5
transport	1,5
savdo	1,4
chavay xizmatlar	1,2

Mabla: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Sog'liqni saqlash vazirligi telegram

O'zbekiston va dunyoda tovuqlarning sertuxumliligi

O'zbekistonda tuxum yetishtirish dinamikasi, dona (bitta tovuqdan)

Dunyo miqyosida o'rtacha

Chili

Rossiya

Misr

Isroil

Birlashgan Arab Amirliklari

Tojikiston

Manba: FAOSTAT ma'lumotlari

O'zbekistonda parrandachilikning rivojlanishi va sohaning unumdorligi tendensiyalari

o'qish vaqti
52 soniya

So'nggi yillarda O'zbekistonda parrandachilik, shuningdek, tuxum ishlab chiqarish faol rivojlanmoqda. 2022-yilning yanvar-dekabr oylarida respublikada 8 129,3 million dona tuxum ishlab chiqarilgan. Bu 2021-yilning shu davridagiga nisbatan 4,4 foiz ko'p. 2016-2022 yillar davomida tuxum ishlab chiqarish 32,1% ga oshdi.

Tuxumning asosiy qismi, ya'ni 61,9 foizi dehqon va shaxsiy yordamchi xo'jaliklarda, 23,3 foizi qishloq xo'jaligi faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar tomonidan yetishtirilmoqda.

Tuxum yetishtirishdagi bu o'sish parrandalar sonining ko'payishi bilan bog'liq bo'lib, ishlab chiqarish samaradorligi (bitta tovuqning yillik sertuxumliligi) pasaymoqda. 2016-2022-yillar davomida parrandalar soni 45,2 foizga oshdi. Shu bilan birga, tovuqlarning yillik sertuxumliligi 2018-yildagi 244 donadan 2021-yilda 215 donaga yoki deyarli 12% ga kamaydi.

Taqqoslaydigan bo'lsak, Chilida bitta tovuqning yillik sertuxumliligi 350 dona (1,6 baravar ko'p), Rossiyada – 296 dona (1,4 baravar ko'p), Misrda – 294 dona (1,4 baravar ko'p), Isroilda – 254 dona (1,2 baravar ko'p), BAA'da – 238 dona (1,1 baravar ko'p).

Mahsuldorlikning yetarli darajada yuqori emasligiga parrandalarni noto'g'ri oziqlantirish va parvarish qilish, shuningdek, ilg'or texnologiyalarni joriy etishning past darajasi, ko'pchilik fermer xo'jaliklarining kichikligi va tijoratlashtirishning past darajasi sabab bo'lishi mumkin.

O'zbekistonda sanoat sohasida amalga oshirilgan islohotlar va ularning eng muhim natijalari

o'qish vaqti
50 soniya

2017–2022-yillarda sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 21,1 foizdan 26,7 foizga oshdi. Bu davrda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishdagi o'sish 141,3 foizni tashkil qildi. Bunday barqaror o'sish YalMda sanoatning ulushi ortishiga olib keldi.

Ishlab chiqaradigan sanoat tarmog'i jadal sur'atlar bilan rivojlanib, o'sish sur'ati o'tgan davr mobaynida 147,4 foizni tashkil etdi. Bundan tashqari, elektr, issiqlik va gaz ta'minoti tarmog'i (139,2 foiz), shuningdek, tog'-kon sanoati (130,4 foiz) jadal sur'atlarda rivojlandi.

O'zbekiston sanoatining 83,2 foizini ishlab chiqaradigan sanoat tarmog'i tashkil etadi. Bu yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish,

xom-ashyoni qayta ishlash darajasini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan tarmoqlarni rivojlantirish kompleks dasturlari hayotga tatbiq etilayotgani natijasidir.

O'rta va yuqori texnologiyali tarmoqlar ulushining 52,7 foizdan 61,7 foizga oshgani ham sanoat tarkibidagi sifat o'zgarishlaridan dalolat beradi. Bu ichki bozorda ham, tashqi bozorda ham xaridorgir bo'lgan yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish ko'lami oshgani dalilidir.

Masalan, portlandsement ishlab chiqarish shu davrda 1,3 barobar, qo'rg'oshinli akkumulyatorlar – 1,4 barobar, avtomobil dvigatellari – 2,5 barobar, yengil avtomobillar – 2,3 barobar, sovutgich va muzlatgichlar – 3,7 barobar oshdi.

2017-2022-YILLARDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SANOATINI RIVOJLANTIRISH BORASIDA ERISHILGAN ASOSIY YUTUQ VA MUVAFFAQIYATLAR

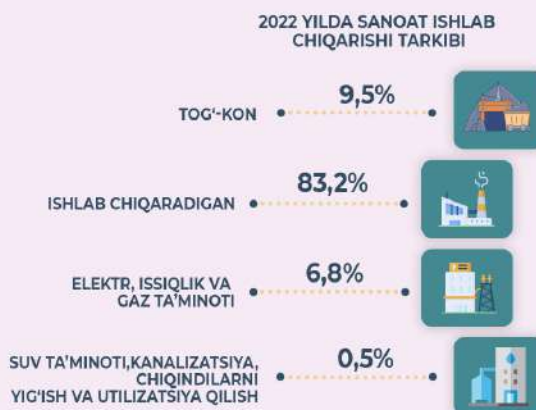
SANOATNING BARQAROR RIVOJLANISHI UNING IQTISODIYOTGA QO'SHAYOTGAN HISSASINING OSHISHINI TA'MINLADI

SANOATNING MAMLAKAT YalMIDAGI ULUSHI

SANOAT TARKIBI SIFAT JIHATIDAN O'ZGARDI

ISHLAB CHIQRADIGAN SEKTORDAGI O'RTA VA YUQORI TEXNOLOGIYALI TARMOQLARNING ULUSHI

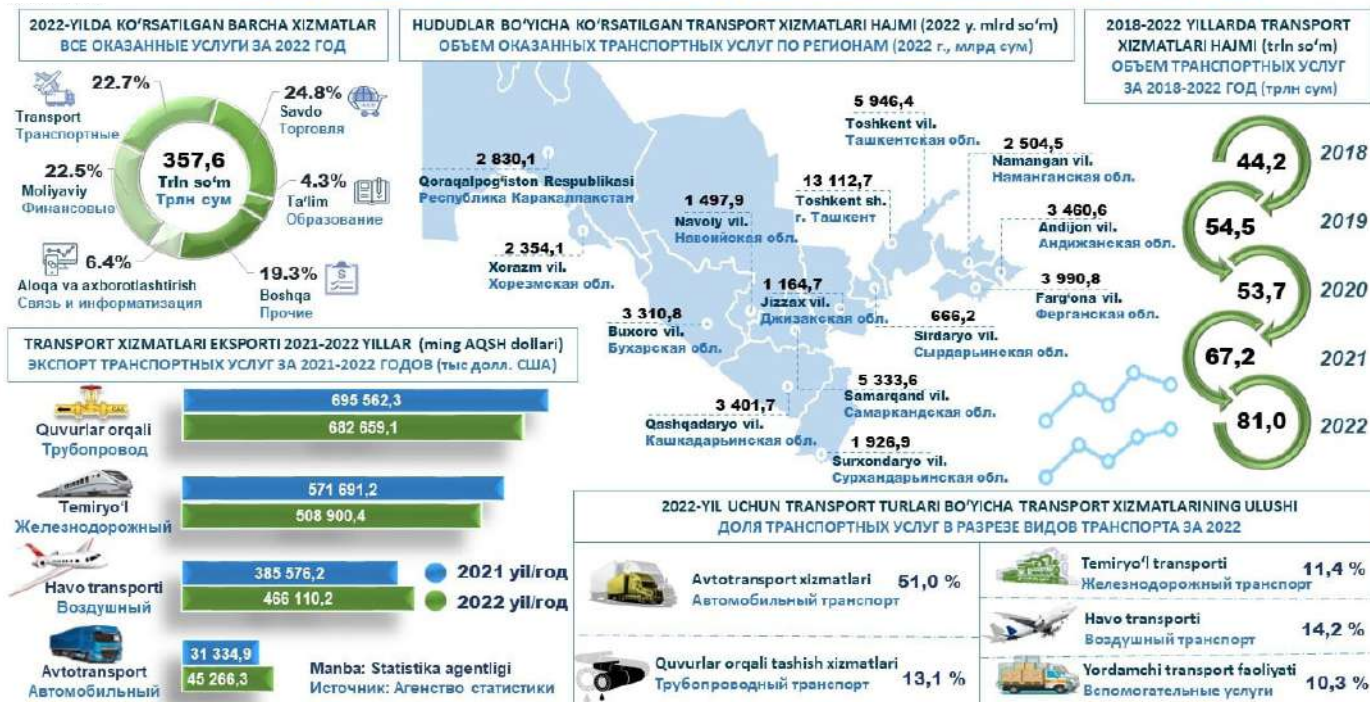

YUQORI QO'SHIMCHA QIYMATGA EGA MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQRISHNING O'SISHI TA'MINLANDI

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi ma'lumotlari

2022 – YILDA O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO‘RSATILGAN TRANSPORT XIZMATLARI ТРАНСПОРТНЫЕ УСЛУГИ ОКАЗАННЫЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В 2022 ГОДУ

2022-yilda O‘zbekistonda ko‘rsatilgan transport xizmatlari

o‘qish vaqti
47 soniya

2022-yil yakunlariga ko‘ra, O‘zbekistonda ko‘rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 357 554,5 milliard so‘mni tashkil etgan. Transport xizmatlari iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha bozor xizmatlari tarkibida savdo xizmatlaridan keyin ikkinchi o‘rinni egallagan (22,7%).

Transport xizmatlari orasida avtomobil transporti eng katta ulushga ega (51%). Undan keyingi o‘rinlarni havo transporti (14,2%), quvurlar orqali yetkazish (13,1%) va temir yo‘l transporti (11,4%) egallagan.

Respublika hududlari bo‘yicha ko‘rsatilgan transport xizmatlarining umumiy hajmida eng katta ulushga ega hududlar:

- Toshkent shahri – 13 112,7 milliard so‘m (25,5%);
- Toshkent viloyati – 5 946,4 milliard so‘m (11,6%);
- Samarqand viloyati – 5 333,6 milliard so‘m (10,4%).

Eng past ko‘rsatkichli hududlar:

- Navoiy – 1 497,9 milliard so‘m (2,9%);
- Jizzax – 1 164,7 milliard so‘m (2,3%);
- Sirdaryo – 666,2 milliard so‘m (1,3%).

2022-yilda transport xizmatlar eksportida eng katta ulush quvur orqali tashish xizmatining hissasiga to‘g‘ri kelgan (682 659,1 ming AQSh dollari). Undan keyingi o‘rinlarni temiryo‘l transporti (508 900,4 ming AQSh dollari), havo transporti (466 110,2 ming AQSh dollari) va avtomobil transporti (45 266,3 ming AQSh dollari) egallagan.

2017–2022-yillarda O‘zbekistonga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish natijalari

o‘qish vaqti
70 soniya

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda biznes va investitsiyalar yo‘lidagi turli to‘siqlar olib tashlanib, ochiq va qat‘iy siyosat olib borilmoqda.

Bugungi kunda mamlakatimiz Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Osiyo infratuzilma investitsiyalari banki kabi yirik xalqaro moliya institutlari va tashkilotlari bilan yaqin hamkorlikni yo‘lga qo‘ygan.

Olib borilayotgan faol tashqi siyosat natijasida respublikamizga investitsiya kiritayotgan mamlakatlar geografiyasi ham kengaymoqda. 2022-yilga kelib, iqtisodiyotimizga investitsiya kiritgan mamlakatlar soni 50 dan ortdi. Ularning orasida Rossiya, Xitoy, Turkiya, Germaniya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlar yetakchilik qilmoqda.

Mamlakatimizga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 2017-yilda 3,3 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yil yakunida ushbu ko‘rsatkich uch barobar ortib, 9,8 milliard AQSh dollariga yetdi.

Buning natijasida xorijiy investitsiyalar va kreditlarning jami investitsiyalardagi ulushi 23,8% dan 40,5% gacha ortdi.

Shu bilan birga, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 2017-yilda 2,5 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib 3,4 barobar oshdi va 8,5 milliard AQSh dollariga yetdi. Ularning jami investitsiyalardagi ulushi esa 17,7% dan 35,4% gacha oshdi.

Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar va tashkilotlar soni ham yil sayin ortib bormoqda: 2017-yilda 5,5 mingtani tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib ularning soni 15,8 mingtaga yetdi. Buning 6,4 mingtasi qo‘shma korxonalar, 9,3 mingtasi to‘liq xorijiy korxonalar hisoblanadi.

Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarning 30,5% i savdo, 27,5% i sanoat, 8,0% i qurilish, 4,8% i qishloq xo‘jaligi, 4,1% i yashab turish va ovqatlanish muassasalari, 2,9% i saqlash va tashish, 4,8% i aloqa va axborot yo‘nalishlarida, 17,4% i boshqa sohalarda faoliyat yuritmoqda.

2017–2022-yillarda O‘zbekistonga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish natijalari

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi ma‘lumotlari

Qattiq sovuq tufayli joriy yil O'zbekistonda bir qator qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxining sezilarli darajada oshishi bilan boshlandi. Yoqilg'i-energetika kompleksi, logistika va mahsulotlarni tashish tizimida uzilishlar kuzatildi. Sovuq, ayniqsa piyoz narxiga kuchli ta'sir qildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, ikki hafta ichida sariq piyoz narxi uning sifatiga qarab 16,7% dan 66,7% gacha oshgan.

Iqlim o'zgarishi oqibatlarini yildan-yilga kuchliroq sezilib, tabiatdagi anomal hodisalar tez-tez ro'y bermoqda. Bularning barchasi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va ushbu mahsulotlar bozorini yanada beqaror qiladi.

Shuning uchun ayni damda sanoatdagi ishlab chiqarish va marketing zanjirining barcha darajalarida xavf-xatarlarni qanday kamaytirish va jahon bozori konyunkturasiga qarab, ishlab chiqarishni muvozanatlashtirish haqida o'ylash zarur.

Masalani hal etishning choralaridan biri bu sohani raqamlashtirish bo'lib, u hududlardan qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlariga oid ishonchli statistik ma'lumotlarni to'plash, shuningdek, turli toifadagi qiziquvchilarning manfaatini inobatga olgan holda, ulardan bema'lol foydalanishni nazarda tutadi. Elektron qishloq xo'jaligi platformalarini yaratishda alohida mamlakatlar tajribasini ko'rib chiqamiz.

Ozarbayjon. Elektron qishloq xo'jaligi axborot tizimini (EKTIS) rivojlantirish 2015-yilda boshlangan. Tizim yer uchastkalarini identifikatsiya qilish tizimi, fermer xo'jaliklari reyestri va subsidiyalar olish jarayonini qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olgan 7 ta kichik moduldan iborat. Ozarbayjon bo'ylab 500 mingga yaqin fermer EKTIS tizimida ro'yxatga olingan.

Turkiya. Fermer xo'jaliklarini hisobga olish bo'yicha ma'lumotlar tizimi (Farm Accountancy Data Network (FADN)) birinchi marta Turkiyada 2007-yilda ishga tushirilgan. Birinchi bosqichda tizimga tajriba tariqasida tanlab olingan 9 provinsiyada 350 nafar fermer bilan hayotga tatbiq etildi.

2014-yilda FADN qamrab olgan provinsiyalar soni 54 taga ko'paytirildi va faqat 2018-yilga kelib, Farm Accountancy Data Network barcha 81 ta provinsiyaga kengaytirildi va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va ro'yxatga olish tizimiga integratsiya qilindi.

Moldova. Respublikada bir qancha axborot tizimlari ishga tushirildi. Jumladan: Qishloq xo'jaligining raqamli reyestri agrosanoat tarmog'idagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyati to'g'risidagi tezkor ma'lumotlardan foydalanishni ta'minlash va ularga "yagona darcha" tamoyili bo'yicha davlat xizmatlarini, shu jumladan, onlayn tartibda ko'rsatishni osonlashtirish; Jonivorlarning davlat reyestri; Qishloq xo'jaligi va yig'im-terim ishlari bo'yicha tezkor ma'lumotlarni kuzatish va to'plashda foydalaniluvchi AGROMAIA va hokazo.

Xulosa: Bunday platformalarni yaratish juda mashaqqatli va ma'lum bir moliyaviy mablag'ni talab qiladi, ammo ularning ishlashidan olingan foyda barcha xarajatlarni qoplaydi. Ular mikroiqtisodiy ma'lumotlarning yagona ishonchli manbai bo'lib, ma'lumotlar asosida qishloq xo'jaligidagi asosiy tendensiyalarni tahlil qilish, agrotarmoq va oziq-ovqat siyosatiga doir turli choralarining ta'sirini baholash, sohadagi jarayonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni hisoblash va agrar sektorning kelajakdagi rivojlanishini prognoz qilish mumkin.

Aholini uy-joy bilan ta'minlash va ipoteka bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar samarasi

o'qish vaqti
73 soniya

So'nggi besh yilda uy-joy qurilishi qariyb 2 barobar ortib, aholi jon boshiga uy-joy bilan ta'minlanish darajasi 15,7 kvadrat metrdan 18,2 kvadrat metrgacha yoki 16 foizga oshdi. 2022-yilda 24,3 mingta, shu jumladan "Yangi O'zbekiston" massivlarida 3,5 mingta xonadon foydalanishga topshirildi.

2022-yilda yakka tartibdagi uy-joylarni qurish yoki sotib olish uchun tijorat banklari tomonidan 37,6 mingta oilaga 8,2 trillion so'm miqdorida ipoteka kreditlari ajratildi (2021-yildagiga nisbatan 2 marotaba ko'p), daromadi yuqori bo'lmagan 16,7 mingta oilaga 767,4 milliard so'm miqdorida subsidiya berildi.

Aholini uy-joy bilan ta'minlash va ipoteka bozorini rivojlantirish maqsadida 2022-yilda amalga oshirilgan ishlar:

- yo'l va muhandislik infratuzilmalari qurilishiga respublika byudjetidan 730 milliard so'm, shu jumladan "Yangi O'zbekiston" massivlari uchun 470 milliard so'm ajratildi;

- 282 ta tadbirkorlik subyektiga bank kreditlarini qisman qoplash uchun Tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasidan 49,5 milliard so'mlik kompensatsiya to'landi;

- 380 ta pudrat tashkilotiga 724 ta ko'pqavatli uy-joy qurilishi uchun tijorat banklari tomonidan 1,6 trillion so'm miqdorida kredit ajratildi;

- Respublika tovar xom-ashyo birjasining alohida savdo maydonchasida 59,6 ming tonna metall prokati va 36,4 ming tonna sement sotildi.

Shu bilan birga aholini uy-joy bilan ta'minlash va ipoteka bozorini yanada rivojlantirish uchun masalaning quyidagi jihatlariga e'tibor qaratish tavsiya etiladi:

- aholini uy-joy bilan ta'minlash darajasini oshirishga qaratilgan samarali islohotlarni davom ettirish, ipoteka bozorini yanada rivojlantirish, sohaga investitsiyalarni jalb qilish;

- aholi va tadbirkorlarning takliflari asosida talab yuqori bo'lgan hududlarda uy-joy qurilishi uchun tegishli infratuzilmalarni yaratish;

- bino va inshootlar qurilishi, rekonstruksiyasi hamda foydalanish davrida energiya samaradorligini oshirish uchun energiya tejavchi "yashil" texnologiyalarni joriy etish va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish.

O'zbekiston o'rta muddatli istiqbolda 2 million gektar maydonga suv tejamkor texnologiyalarni joriy qilishni mo'ljallagan. Buning uchun joriy narxlarda umumiy qiymati 5,8 milliard AQSh dollariga teng bo'lgan STT va uskunalar zarur.

Tahlillarga ko'ra, respublika bo'yicha STT qo'llanilayotgan maydonlarning hajmi so'nggi besh yilda 7,7 marta ortgan. Agar STT qo'llaniladigan maydonlar yana 10 baravar oshiriladigan bo'lsa, u holda turli xildagi gidrotexnik jihozlarga bo'lgan ehtiyoj 6,6 baravarga ortadi. Respublikada STT uskunalarini ishlab chiqaruvchi sanoqli korxonalarining mavjudligi ichki raqobat muhitining shakllanmaganligi hamda ularning bu ehtiyojni to'liq qondira olmasligini anglatadi.

Tadqiqotda mahalliy STTni ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchilarning bozordagi holatini baholash uchun Xerfindal - Xirshman indeksi (HHI) dan foydalanildi. U STT bozori qay darajada monopollashganini aniqlash imkonini beradi. Hisob-kitoblarga ko'ra, 2021-yilda mahalliy STT bozorining HHI indeksi 3912 ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 2518 ga pasaygan (HHI me'yori ≤ 1800). Biroq STT bozorining hududiy jihatdan bitta yoki ikkita ishtirokchi va xizmat ko'rsatuvchiga bog'lanib qolishi tufayli so'nggi uch yil ichida bir gektar maydonga STT ni o'rnatish narxi 1,6 baravar oshdi.

Ehtiyojni qondirish va samaradorlikka erishish uchun dunyo STT bozoriga integratsiyalashish va uning ilg'or tajribalarini O'zbekistonda qo'llash muhim ahamiyatga ega. Ushbu bozor yangi innovatsiyalarni jalb qilish orqali suv tejamkorligiga erishish, hosildorlikni yanada oshirish, STT o'rnatuvchi iste'molchilar uchun tanlash, bozorda raqobat muhitini yaratish imkonini beradi.

Xalqaro ekspertlarning fikriga ko'ra, dunyo STT bozorining hajmi 9,3 milliard AQSh dollariga teng. 2028-yilga borganda bu ko'rsatkich 23,3 milliard AQSh dollariga yetadi. STTni qo'llash bo'yicha Braziliya (77% maydonga qo'llagan), Ispaniya (73%), Italiya (60%), Janubiy Koreya (60%), AQSh (56%), Saudiya Arabistoni (56%), Fransiya (41%), Xitoy (41%) yetakchi mamlakatlar hisoblanadi.

O'zbekistonning dunyo STT bozoriga integratsiyalashuvi mamlakat qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalardan foydalanishning kengayishi suv tejamkorligining 30%, hosildorlikning 2 baravar ortishiga olib keladi. Shu bilan bir qatorda bu sohada quyidagi imkoniyatlar ochiladi:

1. Tobora dolzarb ahamiyat kasb etayotgan oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi;
2. Aholining iste'moli uchun birlamchi zarur bo'lgan meva-savbzavotlar narxi barqarorligini ta'minlaydi;
3. Vegetatsiya davrida suv tanqisligi kamayadi va yerdan foydalanish samaradorligi oshadi;
4. STT dan foydalanuvchilar (fermer va dehqonlar) da tanlash imkoniyati kengayadi va raqobat muhiti shakllanadi;
5. Tadbirkorlarda ushbu texnologiyani o'rnatish uchun o'z "biznes tashabbuslari" shakllanadi;
6. Sohalarda suv sarfini qat'iy nazorat qilish imkoniyatlari ortadi;
7. STT uskunalarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan MIZ yoki KSZ larni tashkil etish imkoniyatlari ochiladi.

Tadqiqot doirasida quyidagi natijalar olindi:

1. Shaharlarda eng yuqori tezlikni soatiga 10 kmga kamaytirish o'lim darajasini yiliga 0,8 kishiga (har 100 000 kishiga) kamaytirishda yordam beradi. O'zbekiston uchun bu 614 nafar insonning hayotini saqlab qolish deganidir.

2. Eng yuqori tezlik o'rtacha harakat tezligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi. Harakat tezligi va sayohat vaqtiga asosiy ta'sir etuvchi omil yo'l infratuzilmasining sifati hisoblanadi.

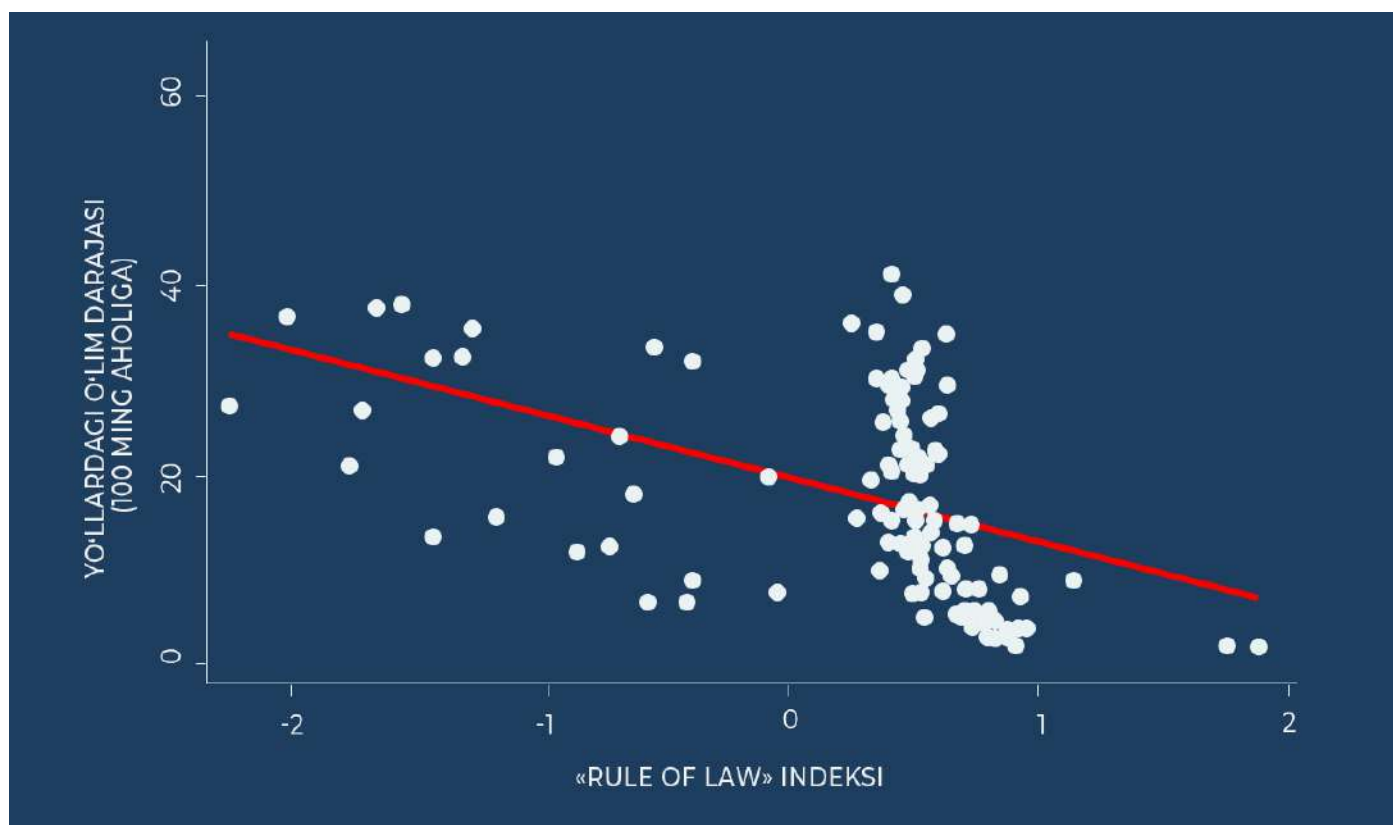
3. Qonun ustuvorligi (Rule of law) reytingining 1 ballga ortishi har yili yo'llarda o'lim darajasini 3,3 kishiga (har 100 000 kishiga) qisqartirishi mumkin.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, har yili yo'l-transport hodisalarida 1,3 million kishi halok bo'ladi va 20-50 million kishi jarohat oladi. Shu bilan birga, yo'l-transport hodisalarida tufayli jahon iqtisodiyotiga ham sezilarli zarar yetishini ta'kidlash lozim. "Yo'l harakati xavfsizligiga investitsiya qilish: global xususiy sektor majburiyati" nomli tadqiqot natijalariga ko'ra, baxtsiz hodisalar global iqtisodiyotga yiliga 518 milliard dollar zarar keltiradi.

Xalqaro miqyosda tahlil qilish maqsadida biz 140 ta mamlakatga oid ma'lumotlarni to'pladik. Tadqiqot natijalariga asoslanib, tezlikni pasaytirish transportning o'rtacha tezligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi va yo'llardagi o'lim darajasini qisqartiradi, degan xulosaga kelish mumkin.

Biroq, tezlikni cheklash faqat yo'l harakati qoidalarini yaxshilash va tegishli infratuzilma mavjud bo'lsa, ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu xavfsizlikni ta'minlash va o'rtacha tezlikni saqlashda muhim omil hisoblanadi.

Bundan tashqari, past tezlikda sodir bo'lgan yo'l-transport hodisalarida og'ir jarohatlar ulushi kamayadi. Bu sog'liqni saqlash xarajatlarini kamaytirish va halokatdan keyin odamlarning tezroq sog'ayishiga imkon yaratadi. Iqtisodiy nuqtai nazardan, yo'l-transport jarohatlari natijasidagi zarar past daromadli mamlakatlarda yalpi milliy mahsulotning taxminan 1% gacha, o'rta daromadli mamlakatlarda 1,5% gacha va yuqori daromadli mamlakatlarda 2% gacha teng deb hisoblanadi.

Tahlil asosida quyidagi natijalar aniqlandi:

- inqiloblar va hokimiyatni kuch bilan egallash iqtisodiyotni sezilarli sekinlashuviga olib keladi (YaIM ning aholi jon boshiga ulushi 11%ga qisqargan);

- YaIMning o'sish sur'ati va YaIMning aholi jon boshiga ulushi kabi iqtisodiy ko'rsatkichlar eng katta salbiy ta'siriga uchraydi;

- barqaror bo'lmagan ichki vaziyat to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimining, shuningdek, mamlakat ichki investitsiya salohiyatining pasayishiga olib keladi;

- inqilobdan keyingi davrda davlat siyosatida tez-tez uchraydigan hodisa bu byudjet xarajatlarining, xususan, ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan xarajatlarning qisqartirilishidir.

Mazkur xulosalarni turli xorijiy tadqiqotchilarning natijalari ham tasdiqlaydi.

Stokgolm o'tish davri iqtisodiyoti instituti dotsenti va iqtisodchisi Erik Meyersson quyidagi xulosalarni keltiradi:

1. Demokratik mamlakatlarda hokimiyatni kuch bilan egallash aholi jon boshiga to'g'ri keladigan o'sish sur'atining yiliga 1-1,3% ga pasayishiga olib keladi;

2. To'ntarishlar istiqbolli iqtisodiy islohotlarning, ayniqsa moliya sektorida, to'xtab qolishiga olib keladi;

3. Demokratik davlatlarda investitsiyalar oqimining kamayishi, ta'lim darajasining pasayishi va bolalar o'limining oshishi bilan muvaffaqiyatli to'ntarishlar o'rtasida uzoq muddatli o'zaro bog'liqlik mavjud.

Tadqiqotchi Melise Jaud ham shunday xulosalarga kelganlar:

- to'ntarishdan so'ng YaIM ning aholi jon boshiga ulushi odatda yiliga 7-11%ga qisqaradi;

- to'ntarish davri uzoq kechgan holatlarda, iqtisodiy pasayish 21% gacha yetishi va uzoq muddat davom etishi mumkin;

- siyosiy tizimdagi o'zgarishlar keskin ravishda sodir bo'ladi, bu esa mamlakatda investitsion faollikning pasayishiga olib keladi.

2022-yilda sanoatning asosiy tarmoqlari faoliyatida qayd etilgan natijalar va Markaziy Osiyo mintaqasining boshqa mamlakatlaridagi holat

o'qish vaqti
85 soniya

2022-yilda sanoat ishlab chiqarishi 2021-yildagiga nisbatan 5,2% o'sdi. Bu esa O'zbekistonga Markaziy Osiyo mintaqasidagi mamlakatlar orasida sanoatning o'sish sur'atlari bo'yicha eng yaxshi o'rinlardan birini saqlab qolish imkonini berdi. Mamlakat yalpi ichki mahsuloti tarkibida sanoatning ulushi 26,7% ni tashkil etdi.

Sanoat faoliyatining barcha muhim sohalarida o'sish tendensiyasi kuzatildi, xususan, tog' – kon sanoatida 102,1%, ishlab chiqaradigan sanoatda 105,3%, elektr va gaz ta'minoti sektorida 112,7%, xom neft va tabiiy gaz qazib olishda 101%, ko'mir qazib olishda 102,4%, metall rudasi qazib olishda 104% natijaning qayd etilishi tog'-kon sanoati rivojlanishida ijobiy dinamikani ta'minladi. Shuningdek, qazib olish tarmoqlariga texnik xizmat ko'rsatishda o'sish tendensiyasi kuzatildi – 105,2%.

Ishlab chiqarishning ko'p tarmoqli va yetarli darajada diversifikatsiyalangan tuzilmasini o'z ichiga olgan ishlab chiqarish tarmog'i ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar umumiy hajmining 83% dan ortig'ini tashkil etgan holda sanoatning o'sish dinamikasiga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatdi. Ishlab chiqarish sohasining deyarli barcha tarmoqlarida ijobiy natija qayd etildi.

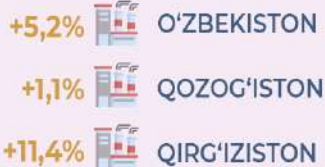
O'sish sur'atlari 10% dan sezilarli darajada yuqori bo'lgan tarmoqlar reytingidan avtomobillar, tirkamalar va yarim tirkamalar - 139%, tamaki mahsulotlari - 124%, ichimliklar - 117,6%, qog'oz va qog'oz mahsulotlari - 114,6%, mashina va jihozlar – 114,1% ni ishlab chiqaruvchi tarmoqlar joy oldi. Ichki va tashqi talab omillari ta'sirida to'qimachilik mahsulotlari – 109,8%, oziq-ovqat mahsulotlari – 106,2%, kiyim-kechak – 105,5% va boshqalarni ishlab chiqarish hajmi ham o'sdi. Shu bilan birga, farmatsevtika mahsulotlari va preparatlar, kompyuter detallari, elektron va optik mahsulotlarni ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun katta imkoniyatlar saqlanib qolmoqda.

Jadal o'sish sur'ati energiya ta'minoti tarmog'iga xos bo'lib, buning zamirida elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmini 104,1% ga oshirish tendensiyasi yotadi. Issiqlik energiyasini ishlab chiqarish bo'yicha erishilgan ko'rsatkichlar Markaziy Osiyo mintaqasidagi tahlil qilingan mamlaktalar darajasiga taxminan to'g'ri keldi va oldingi davrdagiga nisbatan biroz pastroq bo'ldi.

2022-yil yakunlari bo'yicha respublika eksport tushumlari tarkibida sanoatning ulushi 68,9% ni tashkil etdi (barcha eksportning 2/3 qismidan ortig'i).

2022-yilda sanoatning asosiy tarmoqlari rivoji yakunlari

Sanoat mahsulotlari

Yalpi ichki mahsulot

Tog'-kon sanoati (%)

Ishlab chiqaradigan sanoat

Elektr energiyasini ishlab chiqarish (mln. kVt*s)

97,5% O'ZBEKISTON

97,5% QOZOG'ISTON

94,3% QIRG'IZISTON

Issiqlik energiyasini ishlab chiqarish (ming Gkal)

2022-yilda Guandun provinsiyasi YaIM hajmi 12,8 trillion yuanni (1,9 trln. AQSH dollari) tashkil etgan. Bu jihatdan u Janubiy Koreya, Kanada, Avstraliya, Braziliya va boshqa qator rivojlangan mamlakatlar bilan bir safda yoki yuqoriroqda turadi. Taajjublanarlisi, mazkur provinsiya bu darajaga qisqa muddatda erishgan. Xo'sh, Guandun muvaffaqiyatining siri nimada?

Chuqur o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, buning siri bir kichik hududga infrastruktura, tadbirkorlar, ishchi kuchi, bilim, institutsional muhit va moliyaviy resurslarni yig'ish bilan bog'liq bo'lgan. Jumladan:

1. Tadbirkorlar uchun kommunal xizmatlar bilan to'liq ta'minlangan maxsus hudud yoki qishloqlar barpo etildi (davlat hamma joyda kam-kam emas, bir joyda mukammal infrastruktura yaratib qo'ydi).
2. "Uchtasi bittada" loyihasi ishlab chiqildi (ishchilar qo'shni qishloqlardan kelib ishlashi inobatga olinib 3 qavatli binolar barpo etildi: 1-qavatda do'kon yoki ombor, 2-qavatda ishlab chiqarish, 3-qavatda ishchilar yashashi uchun joy).
3. Faqat maxsus hududlardan o'tuvchi yo'llar kengaytirilib, temir yo'l stansiyalari barpo etildi (Hozir Guandun provinsiyasidagi istalgan shaharga borish uchun uch soatdan kam vaqt ketadi).
4. Korxonalarga qo'shimcha yotoqxonalar qurish uchun davlat tomonidan subsidiyalar ajratildi.
5. Pullik yo'llar qurildi va tezyurar poezdlar qatnovi yo'lga qo'yildi (qurilgan yo'l va ko'priklar uchun olingan kreditlarni qaytarish uchun bozor mexanizmidan foydalanildi).

Islohotlar natijasida maxsus shaharlar yuzaga keldi. Kirib kelgan investitsiyalar, yangi texnologiyalar natijasida Guandun butun mamlakatga kiyim-kechak, kulolchilik buyumlari, elektr texnikalar, mebel, oziq-ovqat, vino, og'ir texnikalar, avtomobillar, kichik yuk avtomobillarini yetkazib bera boshladi. Davlat tomonidan infratuzilmalarni qurishga katta e'tibor berilishi natijasida Guandun xorijiy kompaniyalar uchun Xitoyga kirish darvozasi bo'lib xizmat qildi.

Guandunda biznes uchun hamma sharoitni mujassam etgan iqtisodiy zona usuliga o'tilishi, xorijdagi xitoyliklar sarmoya kiritishiga sabab bo'ldi. Ular sarmoya kiritish, kapital, asbob-uskunalar, yangi texnologiyalar va boshqalarni olib kelish uchun sa'y-harakatini ayamadi. Bundan tashqari, Guandunning Xitoy Syanganiga qo'shni ekanligi, moliyaviy manbalarning Guandunga ham kirib kelishiga zamin yaratdi.

Xulosa qilib aytganda, Xitoy va uning provinsiyalari muvaffaqiyati zamirida avvalo inson kapitalining infratuzilmalar tomon, rivojlanishning yuqori bosqichida esa infratuzilmalarning inson kapitali tomon yo'naltirilishi yotadi.

Ta'lim muassasalari rivojlanishning asosi hisoblangani uchun, ularni oqilona joylashtirish shaharsozlikning muhim jihatlardan hisoblanadi. Masalan, 2012 yilda Moskvada yo'llardagi yuklamani kamaytirish maqsadida 2020 yilgacha mavjud beshta yirik poytaxt universitetlari uchun Moskva halqa yo'li tashqarisida o'quv kampuslar qurish rejalashtirilib, bir nechta nufuzli OTMLar optimallashtirishga qaror qilingan. Shuningdek, jahonning QS World University Ranking reytingidagi 25 ta eng nufuzli OTMLarning 9 tasi poytaxt shaharlarda va qolgan 16 tasi poytaxt shaharlardan tashqarida joylashgan.

Tadqiqotda Toshkent shahri yo'llarining tirbandlik darajasi:

- yo'llardagi o'rtacha tezlik;
- tirbandlik mavjud yo'llar uzunligi;
- ijtimoiy so'rovnoma natijalari bo'yicha baholandi.

Ma'lumot uchun: Tirband yo'llar uzunligi QGIS dasturi vositasida QuickMapServices ma'lumotlari asosida o'lchandi. Tirbandlik xaritasi bo'yicha avtomobil yo'lda 10 km/soatdan kam tezlikda harakatlansa – to'q qizil, 10-25 km/soat oraliqdagi tezlik – qizil, 25-45 km/soat oraliq – sariq va 45 km/soat dan yuqori tezlik – yashil rangda ifodalanadi. Shuni inobatga olib, faqat qizil va to'q qizil rangli yo'llar tahlil qilindi.

Tadqiqot natijasida quyidagilar aniqlandi: bugungi kunda Toshkent shahrida tirbandlik yuqori yo'llarning jami uzunligi 120 kmdan oshib, bu Toshkent shahridan Guliston shahrigacha bo'lgan masofadan (119 km) ham ortiq. Respublika OTMLarining 43% Toshkent shahrida joylashgan bo'lib, jami talabalarning 34% (354 ming) poytaxtda tahsil oladi.

So'rovnoma ishtirokchilarining 47%i tirbandlikni keltirib chiqaruvchi uch asosiy sababdan biri sifatida aynan o'qishga qatnovchilar tufayli faollikning ortish holatlarini qayd etdi. So'rovda ishtirok etgan talabalarning 78%i tirbandlikni asosiy muammolardan biri, deb baholashgan.

So'rovnomada qatnashgan talabalarning 9,3%i bo'sh vaqtlarida kira qilishini bildirib, ularning 91%ni Toshkentga boshqa hududdan kelib o'quvchi talabalar tashkil etgan. Bu ularning kundalik ehtiyojlarini qondirish uchun qo'shimcha ishlashlariga to'g'ri kelayotganini va ta'lim sifatiga salbiy ta'sir qilishini ko'rsatadi.

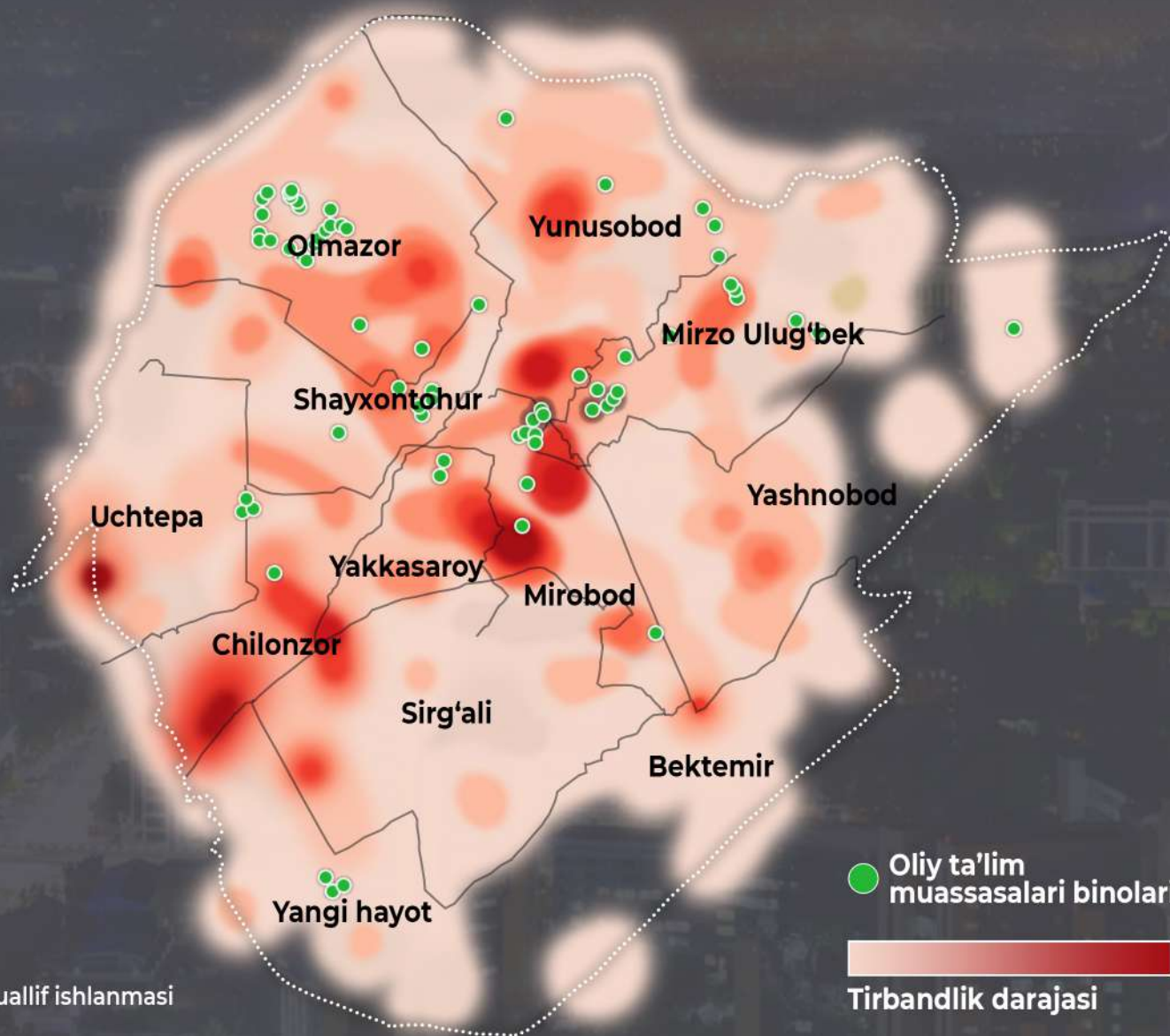
Talabalar uchun o'qish davridagi faollikning ortishi o'ta tirband yo'llar uzunligi 8,5 kmdan 11,3 kmgacha oshishiga sabab bo'ladi.

O'qish davrida tirbandlikning ortishi sababli 1 yilda atmosferaga qo'shimcha 507 tonna CO2 ajralib chiqib, bu holat qo'shimcha 19 031 tup daraxt ekish yoki 53 gektar yashil hudud barpo etishni talab qiladi.

Ta'kidlash joizki, OTMLarning poytaxtda markazlashuvi boshqa hududlardan ko'plab yoshlarning Toshkent shahriga kelib ta'lim olishlariga olib kelmoqda. Toshkent shahrida narxlarning boshqa hududlarga nisbatan yuqoriligi, talabalar turar joylarining yetishmasligi va ijara narxining balandligi ta'lim xarajatlari bir necha barobarga ortib ketishiga olib kelmoqda.

Iqtisodiyotning ma'lum tarmog'i uchun mutaxassislar tayyorlovchi ta'lim muassasalarini shu tarmoqqa ixtisoslashgan hududlarga joylashtirish fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini ta'minlab, ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, OTMLar atrofida xizmat ko'rsatish obyektlarining ko'payishi hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga multiplikativ ta'sir qilib, hududlararo tabaqalashuv darajasini qisqartiradi.

Toshkent shahrining tirbandlik xaritasi

Manba: Muallif ishlanmasi

2017-yilda Vyetnam energetika sektorida quyosh energiyasi deyarli ishlab chiqarilmagan. Ushbu sektorni isloh qilish jarayonida Vyetnam hukumati yirik quyosh fermalari tomonidan ishlab chiqarilgan energiyani yuqori narxda (1 kilovatt soat uchun 9 sent) sotib olish orqali qo'llab-quvvatladi. Natijada, 2019-yilga kelib, rejada kutilgan 850 MVt quvvat o'rniga mamlakatda 5 GVt ga teng quyosh energiyasi ishlab chiqarildi.

Vyetnamda quyosh energiyasidan samarali foydalanish borasidagi islohotlar muammosiz kechmadi. Deyarli barcha yangi obyektlar mamlakatning quyoshli janubi-sharqiy qismida joylashtirilganligi, mahalliy tarmoqda ortiqcha zo'riqishni keltirib chiqardi. Vyetnam elektr energiyasi korxonasi ba'zan haddan tashqari ko'p ishlab chiqarilgan elektr energiyasini sotib olishda muammolarga duch keldi.

2020-yilda Vyetnamda elektr energiyasining deyarli chorak qismi quyosh panellari vositasida ishlab chiqarildi. Ushbu davrga kelib, mamlakatda 9,3 GVt quvvatga ega bo'lgan yuz mingdan ortiq quyosh panellari o'rnatilgan edi. Bu ko'mirda ishlaydigan qariyb oltita elektr stansiyasining quvvatiga teng.

Vyetnamning qayta tiklanuvchi manbalardan foydalanadigan energetika sektoriga investitsiyalarni jalb etish juda muvaffaqiyatli bo'ldi. Masalan, 2021-yilda quyosh energiyasidan olinadigan quvvat 17,6 GVtga yetdi. Atrof-muhitga o'rtacha 14 ming tonna karbon dioksidi chiqib ketishining oldi olindi. Butunjahon ko'mir assotsiatsiyasi ma'lumotlariga ko'ra, eng zamonaviy ko'mir elektr stansiyalari ham bir GVt soat energiya olish uchun 800 tonna CO₂ chiqaradi.

Mamlakatda quyosh energiyasidan elektr energiyasini ishlab chiqarishdagi "muvaffaqiyat siri" rag'batlantirish dasturi orqali qisqa vaqt ichida qurib ishga tushirilgan loyihalar uchun 20 yil amal qiladigan «yashil» tariflar bilan bog'liq.

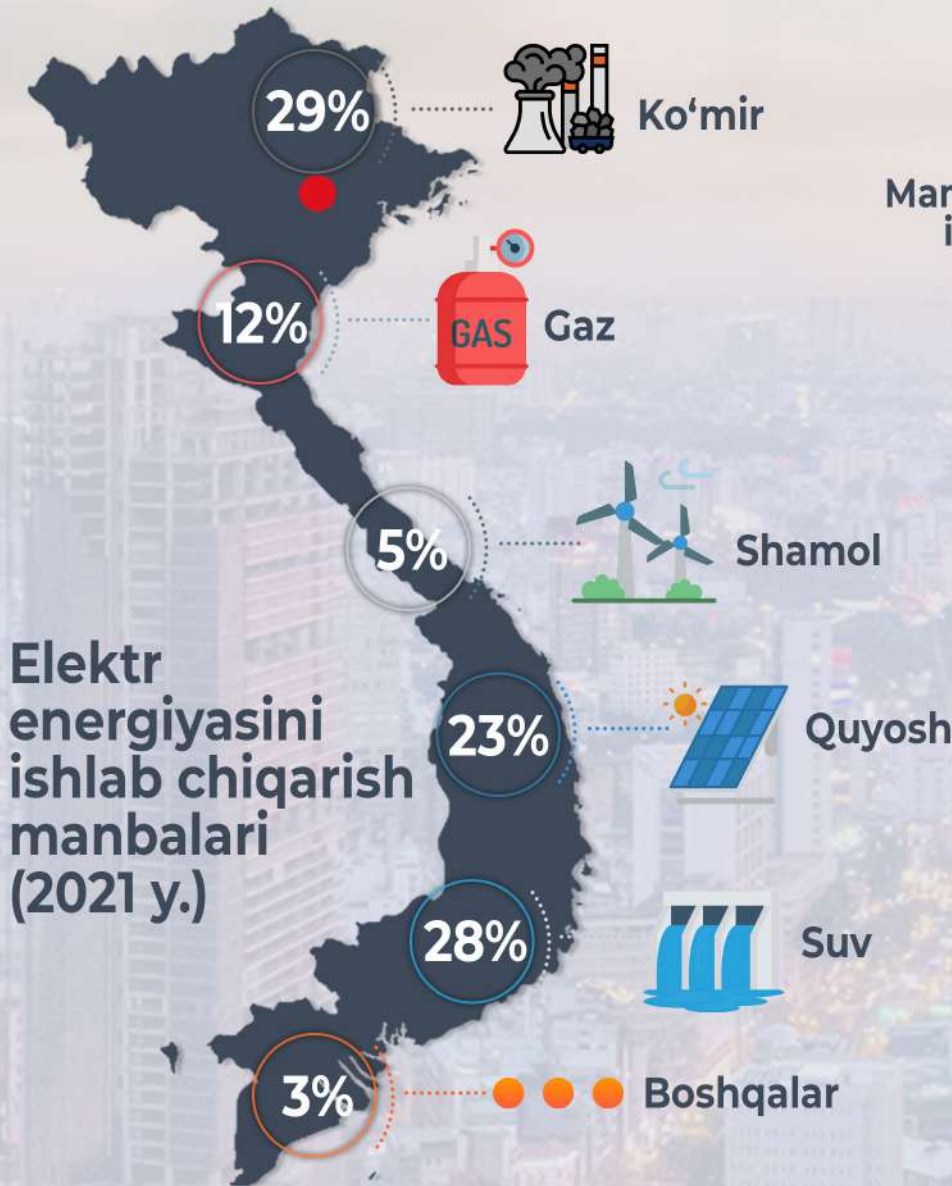
Shuningdek, Indoneziyada ham quyosh energiyasidan samarali foydalanishga qaratilgan islohotlar olib borildi. Xususan, 2015-yilda mamlakatda o'sha paytdagi eng yirik quyosh elektr stansiyasi ishga tushirildi va ishlab chiqarish tannarxi bir kilovatt soat uchun 25 sentni tashkil etdi. Bu juda yuqori tannarx edi. Ko'plab yangi quyosh stansiyalari ishga tushirilib, sohaning rivojlanishi natijasida 2022-yilga kelib, bir kilovatt soat quyosh energiyasini 6 sentdan sotib olish bo'yicha shartnomalar imzolandi.

2012-yilda Hindistonda quyosh panellarini uylarning tomlariga joylashtirishni o'z ichiga olgan va ushbu maqsadga hissa qo'shadigan yirik loyihalar bo'lmagan, 2022-yilda esa qo'shimcha 14 GVt quvvatga ega quyosh elektr stansiyalari ishga tushirildi. Istiqbolda Hindiston 2032-yilga borib, elektr energiyasi ishlab chiqarishda quyosh energiyasining ulushini 23 foiz (333,5 GVt)ga yetkazishni maqsad qilgan.

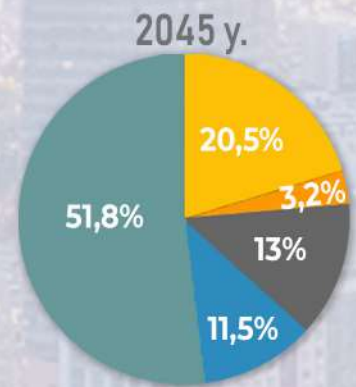
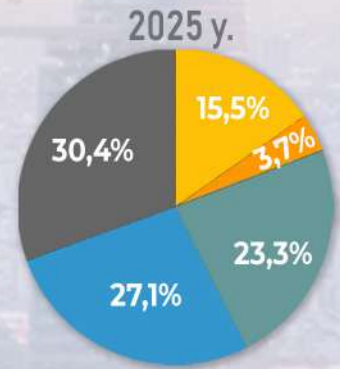
Bugungi kunda sanoatda yangi texnologiyalar va materiallarning keng qo'llanilishi tufayli ularning narxi arzonlashmoqda. Bu esa quyosh panellari vositasida elektr energiyasini ishlab chiqarish xarajatlari bir necha barobar kamayishiga olib kelyapti.

Ushbu mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ular qayta tiklanadigan energiya manbalaridan (QTEM) foydalanish ko'lamini oshirishga taraqqiyot dasturlarini qabul qilishi, ma'muriy to'siqlarni kamaytirishi, QTEM uchun sharoit yaratishi, shu jumladan qazib olinadigan yoqilg'i orqali ishlab chiqariladigan energiya uchun ajratiladigan subsidiyalarni to'xtatishi, tarmoqqa ulanishni osonlashtirishi, ma'muriy qog'ozbozlikni kamaytirishi orqali erisha oldi.

QUYOSH ENERGIYASIDAN FOYDALANISHNING VYETNAM TAJRIBASI

Mamlakatda elektr energiyasini ishlab chiqarish prognozi

2010-2027 yillarda quyosh energiyasidan elektr energiyasini ishlab chiqarish dinamikasi (MVt)

Manba: ASEAN energiya markazi, PR Newswire axborot agentligi va TotalEnergies kompaniyasi ma'lumotlari.

*prognoz

2022-yil natijalari bo'yicha hududiy mehnat bozori indeksi (MBI) hisoblab chiqildi

o'qish vaqti
87 soniya

Mehnat bozori indeksi mehnat bozorida holatni baholash va monitoring qilishda yordam beruvchi indeks bo'lib, mehnat bozorining joriy holatini bevosita aks ettiruvchi 5 ta ko'rsatkichni o'z ichiga oladi.

MBIning hisoblash uchun ishsizlik darajasi, mavjud bo'sh ish o'rinlari va rezyumelar soni, mehnat bozorida konsentratsiya koeffitsiyenti va o'rtacha oylik maosh miqdori kabi ko'rsatkichlardan foydalanildi.

Mehnat bozori indeksini hisoblash natijalariga ko'ra, hududlar indeks ko'rsatkichlari yuqori, o'rta, past va o'ta past bo'lgan to'rtta guruhga bo'lindi.

2022-yil yakunlariga ko'ra, indeks ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan guruhga Toshkent shahri, Navoiy va Toshkent viloyatlari kirdi. Bu hududlarda ishsizlik darajasi respublika bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich (8,9%) dan past – Toshkent shahrida 6,5%, Navoiy viloyatida 8%, Toshkent viloyatida 8,8%.

O'rta guruhga Buxoro, Andijon, Farg'ona, Sirdaryo, Xorazm, Namangan viloyatlari kirdi. Bu hududlardagi o'rtacha oylik maosh respublika miqyosidagi o'rtacha ko'rsatkichning 80% idan kam emas. Mehnat taklifi esa nisbatan o'rtamiyona, ya'ni bitta bo'sh ish o'rniga o'rta hisobda 5,6 ta rezyume to'g'ri keladi. Ishsizlik darajasi 9,1% dan oshmaydi.

Jizzax, Samarqand, Surxondaryo viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasi indeks ko'rsatkichlari past bo'lgan hududlar qatoriga kiradi. Ushbu hududlarda eng yuqori konsentratsiya koeffitsiyenti kuzatildi, ya'ni bitta bo'sh ish o'rniga Qoraqalpog'iston Respublikasida 17,4 ta, Surxondaryoda 14,1 ta, Jizzax viloyatida 12,0 ta rezyume to'g'ri keladi.

Qashqadaryo viloyatida mehnat bozori indeksi juda past, aniqrog'i 2,2 ni tashkil etdi. Buning asosiy sababi har bir bo'sh ish o'rniga 16,8 nafar talabgor to'g'ri kelishi, ya'ni bo'sh ish o'rinlari soni ish qidirayotganlar sonidan ancha kam va o'rtacha oylik maosh respublikadagi o'rtacha ko'rsatkichdan ancha past ekanligidir.

2022-yilda «mahallabay» ishlash tizimiga o'tilishi va hokim yordamchilari faoliyatining yo'lga qo'yilishi hududlardagi ishsiz fuqarolarning katta qismini ro'yxatga olish va ularning rezyumelarini Milliy vakansiyalar bazasiga (ish.mehnat.uz) kiritish imkonini berdi. Bu esa o'z navbatida ishsiz aholini faol ish qidiruvchi holatiga o'tkazib, Toshkent shahridan tashqari barcha hududlarda MBI ko'rsatkichlarining 2021-yildagiga nisbatan pasayishiga olib keldi.

Hududlarning mehnat bozori indeksi

Manba: Statistika agentligi, mehnat.uz, headhunter.uz, olx.uz ma'lumotlari asosida hisoblab chiqilgan

Turkiyadagi zilzila oqibatlarining O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri tashqi savdo, investitsiyalar, mehnat migratsiyasi va yalpi ichki mahsulot kabi yo'nalishlarda o'rganildi.

2022-yilda O'zbekistonning Turkiyaga eksporti (\$1,5 mlrd) asosan mis, paxta, rux va plastmassa kabi xomashyodan, importi (\$1,7 mlrd) esa mashina va asbob-uskunalar, plastmassa, kimyoviy moddalar, pigmentlar va farmatsevtika mahsulotlaridan iborat bo'lgan. Tahlil natijalariga ko'ra, mamlakatlar o'rtasidagi savdoda quyidagi o'zgarishlar aniqlandi:

- zilziladan jabr ko'rgan hududlarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli rekonstruksiya loyihalari O'zbekistondan mis, rux, plastmassa, alyuminiy, shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlari importiga talabni yanada oshirishi mumkin;
- to'qimachilik sanoati markazlaridan biri bo'lgan Qahramonmarash zilziladan katta talafot ko'rganligi sababli, mavjud vaziyat Turkiyaga ip-kalava eksportiga (2022 y. \$523,3 mln) salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin;
- Turkiyadan import qilinadigan rang beruvchi pigmentlar va gazlamalar yetishmasligi sababli mavjud vaziyat O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoldan yiroq emas.

Turkiyadagi zilzila fonida davlat xarajatlari va inflyatsiyaning keskin oshishi mehnat muhojirlari daromadiga ta'sir qilishi va bu mamlakatdan pul o'tkazmalari oqimini kamaytirishi mumkin (2021 y. \$230 mln).

Turkiyada sodir bo'lgan zilzilaning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'sirini baholash The Thomson Reuters Trust Principles tomonidan taklif qilingan ssenariylarga asoslangan. Turkiya yalpi ichki mahsuloti o'sishining qisqarishi O'zbekistonda YaIM o'sishining 0,03 f.p. dan 0,1 f.p. gacha pasayishiga olib kelishi mumkin.

2011-yilda Yaponiyada yuz bergan zilzila tabiiy ofatlar davrida «odamlar ofatga qarshi» konsepsiyasi birinchi o'ringa chiqishiga yorqin misol bo'ldi. Bunda talafotning og'ir oqibatlarini bartaraf etish uchun odamlar birlashishga intiladi:

Yaponiyaga 23 ta mamlakatdan qutqaruv guruhlar yuborilgan;
163 ta mamlakat va 43 ta xalqaro tashkilotdan yordam taklifi olingan;
17,5 milliard iyenadan ortiq xayriya ko'magi yo'naltirilgan.

TDT mamlakatlari tabiiy hodisalarni (zilzilalar) monitoring va tahlil qilish, shuningdek, ularga o'z vaqtida javob berish uchun muhim ilmiy va amaliy salohiyatga ega:

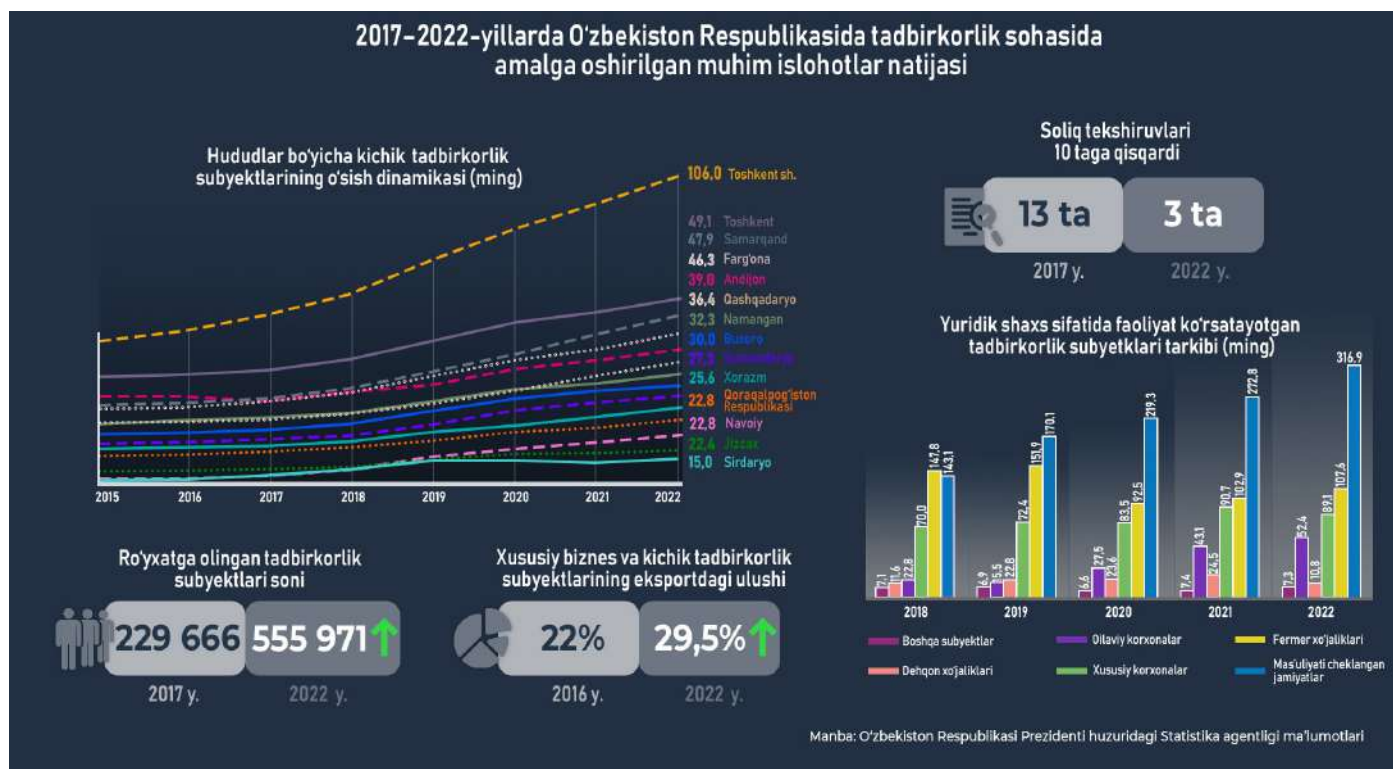
- seysmik faollikni o'rganish va oldini olish bo'yicha milliy institutlarni faol rivojlantirmoqda;
- zilzilalarning oqibatlariga qarshi kurashish va bartaraf etish bo'yicha ikki tomonlama (6 ta bitim) va ko'p tomonlama (9 ta bitim) formatda o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'ymoqda.

Shuningdek, Markaziy Osiyo mamlakatlari hududida Tabiiy ofatlar xavfini kamaytirish bo'yicha Osiyo markazi va Favqulodda vaziyatlar va tabiiy ofatlar xavfini kamaytirish markazi faoliyat yuritadi.

Tadqiqot natijasida TDT davlatlari tomonidan Turkiyaga yordam ko'rsatish bo'yicha takliflar tayyorlandi:

1. Birinchi darajadagi tadbirlar: odamlarni qutqarish va ularga zarur birlamchi yordam ko'rsatish.
2. TDT mamlakatlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning keyingi chora-tadbirlari: zilzila natijasida vayron bo'lgan hudud obyektlari va iqtisodiyotini tiklash.
3. Uzoq istiqboldagi harakatlar: tabiiy ofatlarga javob berish va ularning oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha muntazam o'zaro hamkorlik.

2017–2022-yillarda O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik sohasida amalga oshirilgan muhim islohotlar natijasi

2017–2022-yillarda O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik sohasida amalga oshirilgan muhim islohotlar va ularning natijasi

o'qish vaqti
69 soniya

O‘zbekistonda 2017-yildan boshlab biznesni ro‘yxatga olish osonlashtirildi. Natijada ro‘yxatga olingan tadbirkorlik subyektlari soni 2017-yilda 229,6 mingtani tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yil so‘ngiga kelganda 555,9 mingtaga yetdi yoki 2017-yildagiga nisbatan 2,4 barobar ko‘paydi.

So‘nggi yillarda respublikada tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va jadal rivojlantirish borasida muhim qadamlar qo‘yildi. Masalan, yuridik shaxslarining mol-mulkiga solinadigan soliq stavkasi 2017-yilda 5% ni tashkil qilgan bo‘lsa, 2022-yilga kelganda 1,5% gacha pasaytirildi. 2017-yilda soliq turlari 13 ta edi. Ular 9 tagacha kamaytirildi. 2017–2022-yillar oralig‘ida soliq tekshiruvlari turlari 10 taga qisqardi va 13 tadan 3 tagacha kamaydi.

Ma‘lumot uchun: Soliq Kodeksiga ko‘ra, soliq organlari quyidagi soliq tekshiruvlarini o‘tkazadi:

- kameral soliq tekshiruvlari;
- sayyor soliq tekshiruvlari;
- soliq auditi.

Qo‘shilgan qiymat solig‘i stavkasi 2016-yilda 20% ni tashkil etgan bo‘lsa, soliq tizimida olib borilgan islohotlar natijasida, 2023-yilning 1-yanvaridan ushbu soliq stavkasi 12% ga tushirildi.

2022-yil yakunlariga ko‘ra, hududlarda faoliyat ko‘rsatayotgan kichik tadbirkorlik subyektlari soni 2017-yildagiga nisbatan Toshkent shahrida 2 barobar ortib, 106 mingtaga, Toshkent viloyatida 2,3 barobar ortib, 49,1 mingtaga, Samarqand viloyatida 2,9 barobar ortib, 47,9 mingtaga yetgan.

Islohotlar oilaviy tadbirkorlik rivojida ham muhim ahamiyat kasb etdi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 24-oktyabrdagi “Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat dasturlari doirasida amalga oshirilayotgan loyihalarni kreditlash tartibini takomillashtirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorida belgilangan vazifalarning hayotga tatbiq etilishi tufayli 2018–2022-yillar mobaynida oilaviy korxonalar soni 2 barobar oshdi. Natijada xususi biznes va kichik tadbirkorlik subyektlarining eksportdagi ulushi 29,5% ga yetdi.

Oliy ta'lim sohasi iqtisodiyot, inson kapitali va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi:

Umumiy ta'lim xizmatlarida oliy ta'limning ulushi 2017-yilda 47% ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 51% ga yetdi.

2017–2022-yillarda oliy ta'lim tizimidagi professor-o'qituvchilar soni 1,6 marotaba oshdi; 2021/2022 o'quv yilida oliy ta'lim muassasalarida o'qiyotgan xorijlik talabalar soni 2017/2018 o'quv yilidagiga nisbatan 4 marotaba oshdi va 5,1 ming kishini tashkil etdi; O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarining ilmiy tadqiqot va tajriba konstruktorlik ishlanmalariga real xarajatlari 1,3 marotaba o'sdi.

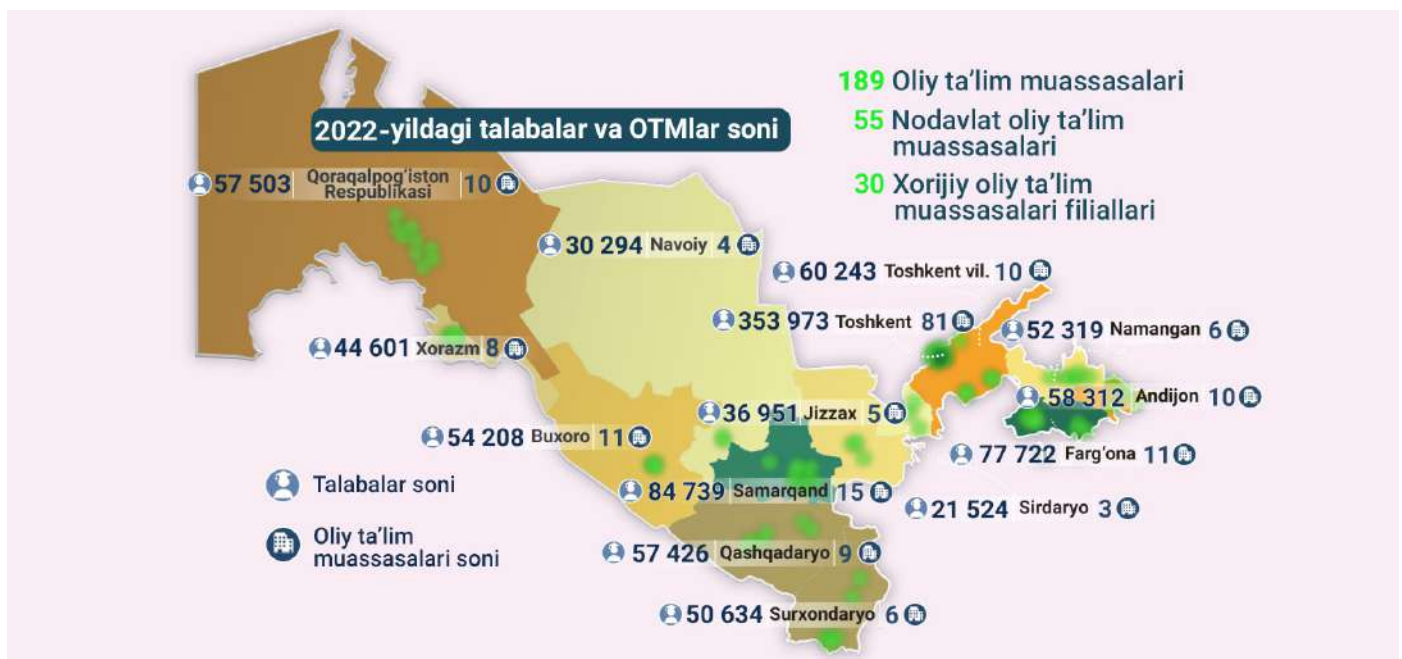
Oliy ta'lim bozori rivojlanish tendensiyalarining tahlili so'nggi besh yilda oliy ta'lim muassasalari (OTM) soni 2,5 barobardan ko'proqqa (2017/2018 o'quv yilidagi 72 tadan 2022/2023 o'quv yilida 189 taga), talabalar soni esa 3 barobardan ko'proqqa oshganini (2017/2018 o'quv yilidagi 298 ming nafardan 2022/2023 o'quv yilida 1,04 million nafargacha) ko'rsatdi.

Oliy ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi raqobat darajasini hisoblash uchun Xerfindal-Xirshman indeksi (HHI yoki Herfindahl-Hirshman Index) qo'llaniladi. Indeks oliy ta'lim muassasalari talabalar bozor ulushi kvadratlari yig'indisi yordamida oliy ta'lim muassasalari o'rtasida bozor ulushining taqsimlanishini tavsiflaydi.

2017–2022-o'quv yilida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim bozori konsentratsiyasi indeksi 191 dan 147 gacha kamaygan. Bu esa oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi raqobatning jadallashganini ko'rsatadi.

Hududlar bo'yicha oliy ta'lim bozori konsentratsiya indeksini hisoblash oliy ta'lim xizmatlari bozori hududlar darajasida mo'tadil konsentratsiyalashganini ko'rsatdi. Bu ko'rsatkich hududlarning respublika bo'yicha talabalar sonidagi ulushi asosida hisoblandi. Oliy ta'limning hududiy konsentratsiya darajasi 2017/2018 o'quv yilidagi 1745 dan 2022/2023 o'quv yilida 1525 ga tushgan. Biroq, indeksning so'nggi 2 yilda oshgani yangi paydo bo'layotgan oliy ta'lim muassasalarining ko'proq Toshkent shahrida jamlanayotgani bilan bog'liq.

Qashqadaryo, Surxondaryo, Namangan va Toshkent viloyatlari har 10 000 kishiga to'g'ri keladigan talabalar zichligi eng past hududlar sirasiga kiradi. Bu hududlar HHI indeksiga ham eng kam hissa qo'shgan. Ularda mintaqaviy konsentratsiyani kamaytirish uchun yangi oliy ta'lim muassasalarini joylashtirish maqsadga muvofiq.

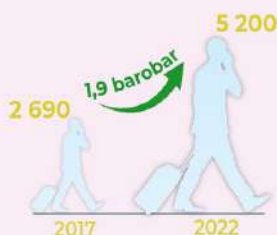

2017-2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasida amalga oshirilgan islohotlarning asosiy natijalari

Turistik xizmatlar eksporti (mln. AQSH dollari)

Chet ellik sayyohlar soni (ming kishi)

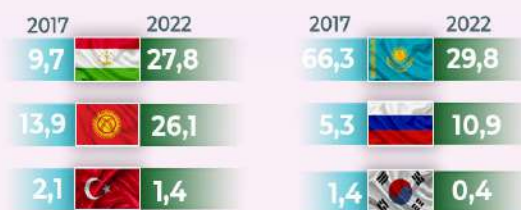
Sayyohlar oqimining mamlakatlar bo'yicha taqsimlanishi (ming kishi)

Turizmning jami xizmatlar eksportidagi ulushi (%)

Asosiy sayyohlar oqimidagi ulushlar (%)

O'zbekistonda turizm sohasida amalga oshirilgan islohotlar va ularning asosiy natijalari

o'qish vaqti
75 soniya

2017–2022-yillarda O'zbekistonga kelgan chet ellik sayyohlar soni deyarli 2 barobar oshdi. Agar 2017-yilda ularning soni 2,7 million nafarni tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 5,2 million nafarga yetdi.

2022-yilda O'zbekistonga sayyohlar asosan Qozog'iston (1551,1 ming kishi, 2017-yilda 1783,8 ming kishi), Tojikiston (1447,8 ming kishi, 2017-yildagiga nisbatan 5,5 barobar ko'p) va Qirg'iziston (1356,9 ming kishi, 2017-yildagiga nisbatan 3,6 barobar ko'p) dan kelgan.

Xorijlik sayyohlarning asosiy qismi, aniqrog'i 89,1% i O'zbekistonga o'z qarindoshlarini yo'qlash maqsadida kelgan. Ularning aksariyati Qozog'iston (31,8%), Qirg'iziston (29,2%) va Tojikiston (27,9%) fuqarolaridir.

Dam olish va hordiq chiqarish maqsadida O'zbekistonga eng ko'p chet ellik fuqarolar Rossiya (37,6%), Qozog'iston (11,2%) va Turkiyadan (6,3%) kelgan.

Ma'lumot uchun: Dunyodagi 91 ta mamlakat fuqarolari O'zbekistonga kelish uchun vizasiz tartibdan foydalanishi mumkin. Taqqoslaydigan bo'lsak, Qozog'istonga 26 ta, Turkiyaga 41 ta, Gruziyaga esa 56 ta mamlakat fuqarolari vizasiz kela oladi.

2022-yilda O'zbekistonga kelgan sayyohlar soni 2021-yildagiga nisbatan 3,4 million kishiga ko'p bo'ldi va o'sish 2,8 barobardan ham ortiqni tashkil etdi. Buning natijasida turizm xizmatlari eksporti sezilarli darajada oshdi. 2017-yilda turizm xizmatlari eksporti 546,9 million AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 2,9 barobar oshib, 1610,5 million dollarni tashkil etdi.

2017–2022-yillarda xizmatlar eksportining umumiy hajmida turizm xizmatlari eksportining ulushi 1,8 barobar oshdi. Agar 2017-yilda bu ko'rsatkich 22,1% ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 40,7% ga yetdi.

Turizm sohasida amalga oshirilgan islohotlar samarasi sohaning salohiyati katta ekanligidan dalolat beradi. O'zbekistonning jahon miqyosida turistik jozibadorligini oshirish uchun turizmning etnik va ekologik turizm kabi yangi yo'nalishlarini rivojlantirish, shuningdek, mamlakatimizning turli hududlarida tematik festivallarni tashkil qilish taklif etilmoqda.

2017–2022-yillar oralig'ida O'zbekiston eksporti geografiyasi va tovar nomenklaturasida ro'y bergan o'zgarishlar

o'qish vaqti
59 soniya

Tahlil davomida mamlakatimizdan tovarlar va xizmatlar ekport qilinadigan mamlakatlar soni ortgani va tovar nomenklaturasidagi mahsulotlar turi ham ko'paygani aniqlandi:

2017–2022-yillar mobaynida mamlakatimizning eksport geografiyasi 16 ta mamlakatga kengayib, bugungi kunda mahsulotlarimiz 117 ta mamlakatga yetib bormoqda. Xususan, Peru (3 965,9 ming AQSh dollari), Albaniya (3 196,3 ming AQSh dollari), Shimoliy Makedoniya (1 454,7 ming AQSh dollari), Senegal (311,7 ming AQSh dollari), Mavrikiy (303,1 ming AQSh dollari) kabi mamlakatlarga ham mahsulotlarni eksport qilish yo'lga qo'yildi. Tovar nomenklaturasida 2017-yildagi 179 xil mahsulot turi 2022-yilga kelib 200 dan ortdi.

Shuningdek, paxta tolasi eksportidan voz kechilib, uning o'rniga paxtadan tayyorlangan yuqori qo'shilgan qiymati tovarlar eksporti yo'lga qo'yildi. Jumladan,

umumiy qiymati 1 613,5 mln. AQSh dollariga teng bo'lgan paxtadan yigirilgan ip, 644,9 mln. dollarlik tayyor trikotaj va to'qimachilik mahsulotlari, 242,8 mln. dollarlik naqshli mato, 131,6 mln. dollarlik gazlamalar, 78,1 mln. dollarlik ipak va ipak mahsulotlari, 42,1 mln. dollarlik gilam mahsulotlari eksport qilindi.

Maishiy texnika vositalaridan changyutgich, kir yuvish mashinasi, gaz plitasi, televizor kabi tovarlar quyidagi mamlakatlarga yetkazib berilmoqda:

Changyutgichlar – Qozog'iston, Rossiya, Ukraina, Qirg'iziston, Tojikiston, Ozarbayjonga;
Kir yuvish mashinalari – Tojikiston, Qozog'iston, Rossiya, Qirg'iziston, Ozarbayjon, Moldova, Turkmaniston, Turkiyaga;
Gaz plitalari – Qozog'iston, Rossiya, Tojikiston, Turkmaniston, Armanistonga;
Televizorlar – Rossiya, Ozarbayjon, Qozog'iston, Tojikiston, Turkmaniston, Armaniston, Qirg'izistonga.

2017-2022 -yillarda O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha islohotlar

Qonunchilikdagi o'zgarishlar

Yangi "Soliq kodeksi"

"Mediatsiya to'g'risida"gi Qonun

Yer uchastkalarini olib qo'yish tartib-taomillari aniq belgilash orqali mulkdorlarning huquqlari mustahkamlandi

"Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun

Xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi aniqlashtirildi

Yaratilgan imkoniyatlar

Toshkent xalqaro arbitraj markazi tashkil etildi.

Erkin iqtisodiy zonalar soni

8500 BHMdan* ortiq sarmoya kiritgan investorlar "investitsiya vizasi"ni olishi mumkin.

Investorlar uchun Yagona markaz, "investitsiya krediti" va "investitsiya subsidiyasi" kabi yangi mexanizmlarning joriy etildi.

Erishilgan natijalar

Iqtisodiy erkinlik indeksi

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TTXI)

TTXI tartibga solish cheklolari indeksi

Manba: PMTI ekspertlari ishlanmasi

*1 BHM = 300 000 so'm (01.06.2022)

2017–2022-yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha O'zbekistonda amalga oshirilgan ishlar

o'qish vaqti
57 soniya

So'nggi yillarda mamlakatimizning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish va iqtisodiyotga yanada ko'proq xorijiy investitsiyalarni jalb qilish maqsadida bir qancha ishlar amalga oshirildi.

Xususan, qonunchilikda investorlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish maqsadida yangi «Soliq kodeksi», «Investitsiya va investitsion faoliyat to'g'risida»gi qonun, «Mediatsiya to'g'risida»gi qonun qabul qilindi.

Investorlar uchun yanada qulay sharoit yaratish uchun Xalqaro Toshkent arbitraj markazi tashkil etildi hamda «investitsiya krediti», «investitsiya subsidiyasi» va «investitsion viza» kabi yangi mexanizmlar joriy qilindi.

Mamlakatda faoliyat yuritayotgan erkin iqtisodiy zonalar soni 2017-yil boshida 3 tani tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib, 22 taga yetdi. Ulardan 12 tasi sanoat, 6 tasi farmatsevtika, 2 tasi turizm, 2 tasi qishloq xo'jaligiga ixtisoslashgan.

Qonunchilikdagi o'zgarishlar va yaratilgan imkoniyatlar mamlakatdagi investitsiya muhitiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, O'zbekiston 2019-yilda ilk bora Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) ning «To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni tartibga solish cheklolari indeksi»ga kiritildi va ushbu indeksga ko'ra, 2020-yilda jahonda 43-o'rinni, Osiyo mintaqasida 7-o'rinni qayd etdi.

2017–2022-yillarda O'zbekiston xalqaro Iqtisodiy erkinlik indeksi umumiy reytingida o'z o'rnini 31 pog'onaga yaxshilab, 148-o'rindan 117-o'ringa ko'tarildi.

Mamlakatimizga kiritilayotgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2017-yilda 2,2 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yil yakunida ushbu ko'rsatkich 1,5 barobar ortib, 3,3 milliard AQSh dollariga yetdi.

Tahlil 2017–2022-yillar oralig'ida mamlakatimizda yo'lovchilarni tashish va yo'lovchi aylanmasida sezilarli o'sish bo'lganligini ko'rsatdi. Xususan, 2017-yilda barcha transport vositalari orqali 5 679,0 million kishi o'z manziliga yetkazilgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich salkam 6 170,8 million kishini tashkil etdi. Yo'lovchi aylanmasi esa 130,0 milliard yo'lovchi-km dan 144,7 milliard yo'lovchi-km ga oshgan.

2022-yilda yo'lovchi tashishda avtomobil transportining ulushi 97,5% ni tashkil qilgan. Agar 2017-yilda 5 591,3 million kishi manzilga yetkazilgan bo'lsa, 2022-yilda ularning soni 6 017,5 million kishini tashkil qilgan. Avtomobil transportida yo'lovchi aylanmasi mos ravishda ortib, 117,7 milliard yo'lovchi-km dan 129,2 milliard yo'lovchi-km ga yetgan.

2017–2022-yillarda metropolitendan foydalangan yo'lovchilar soni 2 marotaba oshgan va 61,6 million kishidan 136,7 million kishiga yetgan. Mutanosib ravishda yo'lovchi aylanmasi ham 459,1 million yo'lovchi-km dan 996,8 million yo'lovchi-km ga ko'paygan. Havo transporti vositasida tashilgan yo'lovchilar ham mazkur davr mobaynida qariyb 2 barobar oshgan va 2,2 million kishidan 4,1 million kishiga yetgan.

Yo'lovchi aylanmasi 7,5 milliard yo'lovchi-km dan 10,9 milliard yo'lovchi-km ga ortgan.

2026-yilgacha yo'lovchi tashish xizmatlarini rivojlantirish maqsadida mamlakatimizda: aholi punktlarining jamoat transporti bilan qamrovini 95% ga yetkazish va 278 ta yangi avtobus yo'nalishini ochish;

- hududlardagi 11 ta xalqaro aeroportning o'tkazish imkoniyatini 2 barobar oshirish va mahalliy tashuvlarda xususiy va loukoster aviakompaniyalar ulushini bosqichma-bosqich 25% gacha oshirish;

- metropolitenning umumiy uzunligini 157 kilometr, stansiyalar sonini 74 taga yetkazish rejalashtirilgan.

Jahon kavrak (ferula) bozorining istiqboli va O'zbekistonning bu yo'nalishdagi salohiyati

o'qish vaqti
90 soniya

Kavrak - asafotida xalq tabobatida, kosmetologiyada, shuningdek, oziq-ovqat ziravori hamda farmatsevtika sanoatida xomashyo sifatida keng qo'llaniladi. U dunyoning janubiy mintaqalari - Eron, Afg'oniston, Markaziy Osiyoning qumli va toshloq hududlarida o'sadi. 2020-yilda asafotida xomashyosining global bozori hajmi 325 million AQSh dollarini tashkil etgan.

Afg'oniston jahon bozoriga asafotida xomashyosining eng yirik yetkazib beruvchisi hisoblanadi va 2020-yilda 170,5 million dollarlik asafotida xomashyosi eksport qilingan. Bu jahonda ushu xomashyo eksportining 52 foizi degani. Asafotida xomashyosining yana bir yirik yetkazib beruvchisi - bu Eron.

Dunyodagi asafotida xomashyosining 40% ini Hindiston, 15% ini Xitoy iste'mol qiladi. Bu ikki mamlakat asafotidaning eng yirik qayta ishlovchilari hamdir. Ular asafotidani asosan Afg'oniston, Eron, O'zbekiston va boshqa mamlakatlardan import qiladi. Birgina Hindistonning o'zi har yili umumiy qiymati 100-130 million AQSh dollariga teng bo'lgan 1200 tonnaga yaqin asafotida xomashyosini import qiladi.

Jahon bozorida 1 kilogramm asafotida xomashyosining o'rtacha narxi 150-200 dollarni tashkil qiladi. Yaqin kelajakda dunyoda asafotida iste'moli yiliga o'rtacha 6% ga oshishi kutilmoqda.

O'zbekistonlik tadbirkorlar kavrak xomashyosining bir kilogrammini 45-50 dollardan eksport qilmoqda. Bu esa narx bo'yicha katta raqobat ustunligiga ega ekanligimizni bildiradi. Agar yetishtirilgan xomashyoni qayta ishlab, qadoqlangan holda sotilsa, xomashyoning o'zini sotishdan tushadigan daromadga qaraganda 5-6 barobar ko'proq daromad olish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilda O'zbekistonda dorivor o'simliklar eksportchilari tomonidan qiymati 7,65 million AQSh dollariga teng bo'lgan 170 tonna kavrak-asafotida xomashyosi eksport qilingan. 2022-yilda O'zbekistonda 12 ming gektardan ortiq maydonga kavrak-asafotida ekilgan. Bu esa yaqin yillarda sohadagi eksport salohiyatini yanada kengaytirishi mumkin.

Jahon bozori istiqboli va O'zbekistonning ichki salohiyatini hisobga olgan holda, hududlarda ushu yo'nalishni rivojlantirishning quyidagi asosiy afzalliklarini ajratib ko'rsatish mumkin:

- yetishtirish uchun minimal xarajat sarflanishi;
- jahon bozorida xomashyo narxida narx ustunligiga egalik;
- ortiqcha ishchi kuchiga ega hududlarda qo'shimcha ish o'rinlarini yaratish imkoniyati;
- potensial daromadning sezilarli o'sishi;
- jahon bozorida kavrak-asafotidaga talabning ortib borishi.

Meva va yong'olarning 2017–2022-yillar oralig'idagi eksport dinamikasi

o'qish vaqti
45 soniya

Tahlil natijalari 2017–2022-yillarda meva va yong'ol eksporti qiymati (TIF TN 08) 1,5 barobar oshganligini ko'rsatdi, ya'ni 2017-yilda eksport hajmi 417,2 million AQSh dollarini, 2022-yilda esa 618,6 million AQSh dollarini tashkil etgan.

Ayniqsa, tarvuz (152,2 marotaba), olcha (58,3 marotaba), qulupnay (52,7 marotaba), anjir (41,4 marotaba) va quritilgan olma (15,1 marotaba) eksporti juda tez sur'atlar bilan o'sgan.

2022-yilda meva va yong'ol eksporti tarkibida sarxil uzum eng katta ulush (31,7%) ga ega bo'lgan. Ikkinchi o'rinni mayiz (13,6%), uchinchi o'rinni shaftoli (11,0%) egallagan. Undan keyingi o'rinlarni xurmo (8,4%), gilos (5,4%), olxo'ri (5,0%), qovun (3,1%), tarvuz (2,9%), yong'ol (1,8%) kabi mahsulotlar egallaydi.

2017–2022-yillarda meva va yong'ol eksporti geografiyasi Belgiya, Jazoir, Meksika, Braziliya, Slovakiya kabi yana 18 ta mamlakatga kengaydi.

An'anaviy eksport bozorlari beshtaligini Rossiya (361,3 million AQSh dollari), Qozog'iston (118,4 million AQSh dollari), Qirg'iziston (26,4 million AQSh dollari), Xitoy (19,2 million AQSh dollari) va Turkiya (13,6 million AQSh dollari) tashkil etadi.

2017-2022-yillarda O'zbekistonning meva va yong'ol eksporti dinamikasi

Meva va yong'ol eksporti (mln. AQSh dollari)

Eksporti tez sur'atlar bilan o'sayotgan tovarlar beshtaligi*

Asosiy eksport bozorlari beshtaligi

2017-yil	2022-yil
\$80,6 mln	\$361,3 mln
\$236,9 mln	\$118,4 mln
\$22,5 mln	\$26,4 mln
\$17,4 mln	\$19,2 mln
\$14,3 mln	\$13,6 mln

2017-2022 yillarda yana 18 ta mamlakat eksport geografiyasini kengaytirdi

Eksport tarkibi (2022 y)*

Manba: UN Comtrade (BMTning Savdo statistikasi ma'lumotlari bazasi) ma'lumotlari asosida

*qiymat ifodasidan

INSTITUT JAMOASI

